

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO – Szkocja

1. Populacja uczących się i język nauczania

Szkocja ma 5,06 miliona ludności. W czerwcu 2007 r. grupa osób w wieku 0-29 lat liczyła 1 851 709 osób i stanowiła około 37% ogółu ludności kraju. We wrześniu 2008 r. 370 839 uczniów uczęszczało do 2 153 szkół podstawowych, 303 978 uczniów do 376 szkół średnich i 6 756 uczniów do 193 szkół specjalnych, co stanowiło ogółem 681 573 uczniów w 2 722 szkołach finansowanych ze środków publicznych. W ramach kształcenia obowiązkowego (od klasy P1 do S4, 5-16 lat) liczba uczniów ogółem wynosiła 606 215.

Wprawdzie głównym językiem nauczania jest język angielski, w niektórych szkockich szkołach podstawowych i średnich prowadzi się także kształcenie w języku celtyckim (*Gaelic*).

2. Administracja i finansowanie edukacji

Za ogólny nadzór nad edukacją i rozwój usług edukacyjnych odpowiada Pierwszy Minister ds. Szkocji. W jego imieniu obowiązki te wykonuje Sekretarz Stanu ds. Edukacji i Ucznienia się przez Całe Życie. Jest wspierany przez dwóch ministrów - Ministra ds. Dzieci i Młodzieży i Ministra ds. Szkół i Umiejętności.

Obsługę tych ministrów zapewnia Ministerstwo Edukacji Rządu Szkockiego (*Scottish Government's Directorate General of Education*) Ministrom doradza Inspektorat Jej Wysokości ds. Edukacji (*Her Majesty's Inspectorate of Education, HMIE*) oraz instytucje państwowe zajmujące się opracowywaniem programu nauczania (Szkockie Biuro ds. Ucznienia się i Nauczania – *Learning & Teaching Scotland*) i ogólnokrajowymi egzaminami (Szkocki Urząd ds. Kwalifikacji – *Scottish Qualifications Authority*). Szkocka Rada ds. Finansowania (*Scottish Funding Council, SFC*) odpowiada za finansowanie 42 *colleges* i 20 szkockich uczelni.

Blisko 96% uczniów kształci się w szkołach finansowanych ze środków publicznych (choć w stolicy kraju, Edynburgu, ta liczba wynosi 75%), szkoły tzw. „prywatne” są niezależne, nie podlegają lokalnym władzom i dlatego nie otrzymują środków publicznych na swoją działalność.

Organizacją kształcenia finansowanego ze środków publicznych zajmują się 32 rady terytorialne (*unitary councils*), tzw. szkockie władze lokalne (*Local Authorities, SLAs*). Zakres ich odpowiedzialności obejmuje bezpośrednią odpowiedzialność za szkoły w tym zatrudnianie pracowników szkół, finansowanie większości usług edukacyjnych oferowanych przez szkoły oraz nadzór nad wdrażaniem polityki edukacyjnej rządu. Na mocy podpisanego 14 listopada 2007r. konkordatu pomiędzy ministrami i Konwentem Szkockich Władz Lokalnych (*Convention of Scottish Local Authorities, CoSLA*), władze lokalne są współodpowiedzialne za tworzenie polityki oraz nowe Narodowe ramy dot. wyników (*National Performance Framework*). Dyrektorzy szkół administrują ok. 80%, a w rzeczywistości blisko 90%, budżetu szkół przyznanego przez władze lokalne. Do zadań dyrektorów szkół należy m.in. kierowanie i zarządzanie szkołą, ustalanie strategii, zarządzanie personelem, przygotowanie programu nauczania i wychowawczego szkoły. Począwszy od sierpnia 2007, rady rodziców zastąpiły rady szkoły jako oficjalne forum umożliwiające kontakt między poszczególną szkołą a rodzicami.

Placówki prowadzące tzw. *further education* (kształcenie na poziomie poniżej szkolnictwa wyższego dla osób, które przekroczyły wiek obowiązku szkolnego) i uczelnie są instytucjami autonomicznymi. Są finansowane przez rząd szkocki za pośrednictwem Szkockiej Rady ds. Finansowania (*Scottish Funding Council*) oraz generują własny dochód. Proporcje środków prywatnych do publicznych różnią

się w zależności od placówki, nie wpływa to jednak na ich autonomiczny status. Każda uczelnia i placówka odpowiada za swoją administrację podlegającą rygorom prawnym i warunkom grantu.

Inspektorat Jej Wysokości ds. Edukacji (*Her Majesty's Inspectorate of Education, HMIE*) odpowiada za nadzór zewnętrzny nad usługami edukacyjnymi działając niezależnie i bezstronnie, a w zakresie standardów swoich działań, podlegając jedynie ministrom.

Władze lokalne również przeprowadzają monitoring jakości w zakresie różnych aspektów usług edukacyjnych, które oferują.

Na poziomie instytucji, szkoły i *further education colleges*, same przeprowadzają monitoring i ocenę swojej pracy i postępów i są zobowiązane do sporządzania rocznego raportu standardów i jakości (*Standards and Quality*) bądź raportu z wewnętrznej oceny pracy szkoły, realizacji planu rozwoju zawierającego wyniki audytu wewnętrznego oraz plany i cele na przyszłość.

3. Edukacja przedszkolna

Rząd szkocki nadzoruje i zapewnia doradztwo w dziedzinie prowadzenia edukacji przedszkolnej przez władze lokalne i ich prywatnych i społecznych partnerów współpracując z Inspektoratem Jej Wysokości ds. Edukacji (HMIE), Komisją ds. Opieki nad Dziećmi (Care Commission) oraz Szkocką Radą ds. Społecznych (*Scottish Social Services Council*). Zgodnie z Ustawą o standardach w szkołach Szkocji z 2000 r. władze lokalne są zobowiązane zapewnić edukację przedszkolną wszystkim 3-latkom i 4-latkom, których rodzice tego sobie życzą. Edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa. Minimalna liczba godzin zapewniana nieodpłatnie przez władze lokalne wzrosła i od jesieni roku 2007 wynosi 475 godzin rocznie. Edukację przedszkolną prowadzi się na ogół w formie pięciu sesji w tygodniu, trwających po ok. 2,5 godziny, przez cały rok szkolny (38 tygodni). Liczba ta do roku 2010 ma wzrosnąć do 570 godzin. Edukacja przedszkolna stanowi integralną część nowego programu ramowego dla szkół obejmującego dzieci w wieku 3-18 lat tzw. *Curriculum for Excellence* (Programu dla Doskonałości). W styczniu 2009, odnotowano 43 310 3-latków i 53 880 4-latków, co stanowi 96% dzieci uprawnionych do pobierania edukacji przedszkolnej (liczby te mogą być podwojone, gdyż niektóre dzieci w tym okresie uczęszczają do więcej niż jednego ośrodka). Edukację przedszkolną w Szkocji w r. 2009 prowadzi 2 780 ośrodków prowadzonych przez władze lokalne lub inne podmioty/partnerstwa, wśród których 54 ośrodki prowadzą kształcenie w języku celtyckim. Większość ośrodków stanowią prowadzone przez władze lokalne klasy przedszkolne i przedszkola.

W styczniu 2009 odnotowano 2 880 zarejestrowanych na szczeblu krajowym nauczycieli wychowania przedszkolnego. W roku 2008 było ich 2 710.

4. Kształcenie obowiązkowe

(i) Etapy

<i>Primary school</i> (P1-P7) (szkoła podstawowa) – ISCED 1	Wiek: 5-11 lat
<i>Secondary school</i> (S1-S4) (szkoła średnia I stopnia) – ISCED 2	Wiek: 12-16 lat

Kształcenie jest obowiązkowe dla dzieci i młodzieży w wieku od 5 do 16 lat.

(ii) Kryteria przyjęć

Dzieci przyjmuje się na ogół do szkoły na początku roku szkolnego w połowie sierpnia; w związku z tym, co roku ustala się „datę graniczną” (przypadającą zwykle 1 marca), aby dzieci mające urodziny przed tą datą były przyjmowane do szkoły w wieku 4 lat w sierpniu poprzedniego roku, a dzieci mające urodziny po tej dacie na początku następnego roku szkolnego. Władze zapewniają dzieciom miejsca w szkole poprzez określenie dla każdej szkoły jej rejonu. Ustawa o Szkolnictwie z 1980 i jej nowelizacja z 1981 i 2000 roku pozwoliła rodzicom zgłaszać preferencje wyboru szkoły ich dziecka, nawet jeśli szkoła jest usytuowana poza przydzielonym rejonem. Jeśli jest to możliwe - władze edukacyjne mają obowiązek przychylić się do wniosku rodziców. Przepisy gwarantują rodzicom prawo odwołania się do władz, a potem do sądu w przypadku, gdy władze lokalne odrzucają wniosek o przyjęcie dziecka do danej szkoły.

Uczniowie przechodzą ze szkoły podstawowej do średniej I stopnia po ukończeniu siedmiu klas szkoły podstawowej (w wieku 12 lat). Nie ma ograniczeń dotyczących przyjęć, np. egzaminów wstępnych, i uczniowie nie powtarzają klas.

(iii) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Szkoły są czynne 190 dni w roku, natomiast dokładne terminy semestrów ustalają władze lokalne. Rok szkolny rozpoczyna się na ogół w połowie sierpnia, a kończy w ostatnich dniach czerwca. Władze lokalne dość ściśle przestrzegają standardowych norm dotyczących tygodniowego wymiaru zajęć dydaktycznych: 25 godzin dla szkół podstawowych (z mniejszą liczbą godzin dla najmłodszych dzieci) i 27,5 godziny dla szkół średnich I stopnia.

(Lekcje trwają od 40 do 50 minut – decyduje o tym dyrektor szkoły).

(iv) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

Od sierpnia 2001 r. pierwsze trzy klasy szkoły podstawowej liczą maksymalnie 30 uczniów, choć w zróżnicowanych wiekowo (lub „mieszanych”) klasach władze lokalne starają się przestrzegać limitu 25 uczniów. We wrześniu 2008 roku średnia liczba uczniów w klasie w szkole podstawowej wyniosła 23,2 uczniów. Klasy mieszane miały średnio 20 uczniów. W klasach P1 (pierwsze klasy szkoły podstawowej) było najmniej uczniów: średnio 21,1.

W 2004 r. stosunek liczby uczniów do liczby nauczycieli wynosił 16:1 w szkołach podstawowych i 11,8:1 w szkołach średnich, a w szkołach specjalnych 3,3:1.

W szkołach podstawowych klasy składają się na ogół z uczniów o zróżnicowanym poziomie umiejętności, a lekcje prowadzi nauczyciele przedmiotów zintegrowanych. Na poziomie szkoły średniej, szkoły i władze lokalne mogą same podjąć decyzję o utworzeniu części klas o zróżnicowanym poziomie umiejętności i części według poziomu umiejętności. Lekcje mogą się odbywać w całych klasach bądź w podziale na grupy tworzone w danej klasie w celu indywidualizacji nauczania. Każdego przedmiotu uczy inny nauczyciel (przedmiotu).

(v) Programy i treści nauczania

Program nauczania nie jest określany w formie ustawy czy rozporządzenia, lecz wytycznych i wskazówek publikowanych przez Szkockie Ministerstwo Edukacji i Szkockie Biuro ds. Uczenia się i Nauczania w różnych dokumentach programowych według których wyodrębnia się jedynie dwa przedmioty które mają być nauczane w szkole: edukacja religijna wraz z praktykami religijnymi oraz język celtycki w rejonach, gdzie jest używany. W programie nauczania szkoły podstawowej wyodrębnia się następujące dziedziny: język, matematyka, nauka o środowisku, sztuka oraz religia i etyka wraz z rozwojem indywidualnym, społecznym i edukacją zdrowotną. W szkole średniej I stopnia program nauczania jest podzielony na dwa etapy. W pierwszych dwóch klasach (S1 i S2) prowadzi się kształcenie ogólne zgodnie z narodowym programem 5-14 (*National 5-14 Programme*), natomiast w trzeciej i czwartej klasie (S3 i S4) wprowadza się elementy specjalizacji i kształcenia zawodowego dla wszystkich uczniów. Nauczyciele mają swobodę wyboru podręczników i pomocy naukowych, choć w niektórych szkołach istnieją listy podręczników ustalone dla poszczególnych przedmiotów bądź etapów nauczania. Aktualnie trwają nadal prace nad poprawą programu 3-18 (<http://www.ltscotland.org.uk/curriculumforexcellence/>) -rządowym programem reformy edukacji zapoczątkowanym oficjalnie 1 listopada 2004 publikacją dokumentu: Program dla doskonałości - Grupa reformy programowej (*A Curriculum for Excellence – The Curriculum Review Group*) oraz Program dla Doskonałości – Odpowiedź ministerstwa (*A Curriculum for Excellence – Ministerial Response*). Ostateczne wskazówki dla nauczycieli nt nowego programu 3-18 zostały opublikowane 2 kwietnia 2009 r. zastępując dotychczasowe programy 3-5, 5-14 i programy dla poziomu szkoły średniej II stopnia – <http://www.ltscotland.org.uk/curriculumforexcellence/>. Nowy program wchodzi w życie w sierpniu 2009, a obowiązywać będzie w pełni od sierpnia 2010.

(vi) Ocena, promocja i kwalifikacje

Od 2002 r. program ‘Ocena jest po to, by się uczyć’ (*Assessment is for Learning, AifL*) jest istotnym elementem szkockiego systemu edukacji. Jest to program, w którym uczeń znajduje się w centrum procesu oceniania, a sama ocena jest częścią uczenia się i nauczania. W czerwcu 2005, ówczesny organ wykonawczy zobowiązał wszystkie szkoły do wprowadzenia systemu AifL. (<http://www.scotland.gov.uk/Publications/2005/06/2393450/34518>)

W szkole podstawowej nauczyciele oceniają postępy uczniów w różny sposób; stosuje się m.in. następujące metody: obserwacja pracy uczniów w klasie, omawianie z uczniami ich pracy,

wyznaczanie uczniom specjalnych zadań, podczas których nauczyciel może ocenić ich wiedzę i umiejętności, oraz przeprowadzanie sprawdzianów, z których część jest sprawdzianami szkolnymi, a część sprawdzianami zewnętrznymi. Ogólne wskazówki dla nauczycieli dotyczące prowadzenia oceny publikuje się w dokumencie „Ogólnokrajowe wytyczne: ocena 5-14” (*National Guidelines: Assessment 5-14*). Nauczyciele mogą także weryfikować swoją fachową ocenę poziomu osiągnięć uczniów w nauce języka angielskiego (czytania i pisania) i matematyki, korzystając z materiałów do oceny opracowanych na szczeblu krajowym. W szkole podstawowej uczniowie przechodzą automatycznie do następnej klasy, a po ukończeniu siedmiu klas szkoły podstawowej (w wieku 12 lat) są przyjmowani do szkoły średniej I stopnia.

W szkole średniej uczniowie są oceniani w sposób ciągły zgodnie z procedurami obowiązującymi w poszczególnych szkołach i przechodzą automatycznie do następnej klasy. W pierwszych dwóch klasach szkoły średniej I stopnia (S1/S2) ocenę prowadzi się zgodnie z ogólnokrajowymi wytycznymi 5-14. Zwykle w klasie S3 uczniowie zaczynają przygotowywać się do egzaminów prowadzących do uzyskania państwowych kwalifikacji (*National Qualifications, NQ*), które wydaje Szkocki Urząd ds. Kwalifikacji (*Scottish Qualifications Authority, SQA*). Kwalifikacje dotyczą poszczególnych przedmiotów (matematyki, angielskiego, geografii itp.) oraz podstawowych umiejętności (komunikacji, rozwiązywania problemów, pracy w grupie) i z założenia wszyscy uczniowie powinni być w stanie je uzyskać. Kwalifikacje uzyskuje się na podstawie egzaminu zewnętrznego z elementem oceny dokonywanej przez samą szkołę i weryfikowanej przez Szkocki Urząd ds. Kwalifikacji. Od 2005 r. szkoły mogą przeprowadzać egzaminy typu NQs dla młodszych uczniów.

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

(i) Rodzaje kształcenia

Szkoły średnie II stopnia (S5-S6) – ogólnokształcące (ISCED 3)	16 -18 lat
<i>Further Education College</i> – kształcenie ogólnokształcące i zawodowe na poziomie szkoły średniej II stopnia a także policealne (ISCED 3 i ISCED 4)	16+ lat

Kształcenie na tym poziomie prowadzi się w szkołach średnich II stopnia i 42 *further education colleges*. Kształcenie zawodowe prowadzą również niezależne ośrodki szkoleniowe oraz pracodawcy w zakładach pracy. Uczniowie, którzy nie kończą edukacji wraz z ukończeniem kształcenia obowiązkowego (po klasie S4, koniec ISCED 2) mogą kontynuować kształcenie w szkole średniej II stopnia, zazwyczaj w ramach tej samej placówki, lub przenieść się do jednego z *further education colleges*, gdzie mogą podjąć kształcenie prowadzące do uzyskania kwalifikacji państwowych (*National Qualifications*) na poziomie ISCED 3 i 4 lub szkockich kwalifikacji zawodowych (*Scottish Vocational Qualifications*). Władze lokalne we współpracy z *further education colleges* organizują dla uczniów w szkołach jak i *colleges* kursy o profilu zawodowym (często w niepełnym wymiarze godzin lub częściowo odbywające się w szkole, a częściowo w miejscu pracy). Jednym z priorytetów polityki edukacyjnej państwa jest promowanie tego rodzaju partnerskiej współpracy między przedsiębiorstwami a placówkami edukacyjnymi.

(ii) Kryteria przyjęć

Na poziomie szkolnictwa średniego II stopnia (ISCED 3), po ukończeniu obowiązku szkolnego, nie wymaga się od kandydatów posiadania formalnych kwalifikacji, ale szkoły i placówki prowadzące *further education* mogą określać specjalne warunki przyjęć dotyczące poszczególnych cykli lub dziedzin kształcenia.

(iii) Programy i treści nauczania

Z oferty dydaktycznej szkoły lub placówki *further education* uczniowie/słuchacze wybierają cykl kształcenia kończący się uzyskaniem oficjalnie uznawanych kwalifikacji państwowych (*National Qualifications*). Szkoły i władze lokalne decydują o treściach i metodach nauczania, tak jak dzieje się

to na poziomie szkół średnich I stopnia. *Further education colleges* mają całkowitą swobodę wyboru treści nauczania.

(iv) Ocena, promocja i kwalifikacje

W sierpniu 1999r. do szkół, *further education colleges* i innych placówek wprowadzono program kwalifikacji państwowych przewidzianych dla wszystkich uczniów/słuchaczy, których kształcenie wykracza poza poziom standardowy (*Standard Grade*). Są one administrowane przez *Scottish Qualifications Authority*, a świadectwo kwalifikacji zawiera oceny z wybranych przedmiotów i podstawowych umiejętności.

Formy oceny zależą od kwalifikacji, ale mogą obejmować jeden lub kilka egzaminów pisemnych, ustnych i praktycznych lub ocenę ciągłą. Szkockich kwalifikacji zawodowych (*Scottish Vocational Qualifications*) nie przyznaje się na podstawie egzaminów, natomiast kandydaci muszą wykazać się kompetencją w wykonywaniu określonych zadań. Przyznaje się następujące rodzaje kwalifikacji: *Scottish Qualification Certificate at Higher Grade (Highers)* – szkockie świadectwo kwalifikacji na wyższym poziomie, *Scottish Qualifications Certificate at Advanced Higher Grade* – szkockie świadectwo kwalifikacji na wyższym zaawansowanym poziomie, oraz *Scottish Vocational Qualifications (SVQs)* – szkockie kwalifikacje zawodowe. Od czerwca do października 2008 odbyły się konsultacje społeczne na temat przyszłości kwalifikacji państwowych w ramach reformy *Program dla Doskonałości*.

6. Szkolnictwo wyższe

(i) Rodzaje uczelni

W Szkocji istnieje 20 uczelni: 14 uniwersytetów i 6 innych szkół wyższych, które prowadzą studia akademickie i zawodowe (kończące się uzyskaniem pełnych tytułów, *degrees*, i „tytułów częściowych”, *sub-degrees*). Kształcenie na poziomie wyższym (kończące się przeważnie uzyskaniem świadectwa *Higher National Certificate* lub dyplomu *Higher National Diploma* bądź obydwu tych kwalifikacji) prowadzą również wszystkie *further education colleges*, a sektory szkolnictwa wyższego i *further education* ściśle ze sobą współpracują.

(ii) Warunki wstępu

Wszystkie uczelnie są instytucjami autonomicznymi i każda z nich samodzielnie określa swą politykę i warunki przyjęć na studia. Na ogół wymaga się uzyskania kwalifikacji na poziomie ISCED 3 aczkolwiek istnieją również inne ścieżki utworzone głównie z myślą o kandydatach chcących podjąć studia po przerwie. Dla nich, zwłaszcza w ostatnich latach, rozszerzyła się oferta programów przygotowawczych gwarantujących miejsca na studiach uczestnikom, którzy ukończą program.

Jesienią 2000 r. zniesiono czesne dla studentów zamieszkałych w Szkocji oraz studentów UE, którzy podejmują studia I stopnia w pełnym wymiarze. Uczelnie mogą także odstąpić od pobierania czesnego w przypadku studentów podejmujących studia w niepełnym wymiarze, którzy otrzymują stypendia państwowe. Dodatkowo, od jesieni 2008 r., wprowadzono specjalny grant w wysokości 500 funtów dla studentów studiów w niepełnym wymiarze. Osoby, których dochód własny nie przekracza 18 tys. funtów i studiują w wymiarze 50% (lub więcej) pełnego wymiaru godzin dla studiów kończących się uzyskaniem HNC/HND lub innego tytułu/dyplomu (co odpowiada poziomom 7,8,9 i 10 wg Szkockich ram kwalifikacji i punktów – *Scottish Credit and Qualifications Framework*) są uprawnione do ubiegania się o taki grant. Grant ma zastąpić obowiązującą obecnie pożyczkę na studia w niepełnym wymiarze i będzie przydzielany poprzez osobiste konta studenckie – *Individual Learning Accounts*.

Od jesieni 2007, dzieci z rodzin uchodźców, oraz młodzi uchodźcy posiadają taki sam dostęp do szkolnictwa wyższego w pełnym wymiarze, co inni kandydaci pod warunkiem spełnienia pewnych kryteriów m.in. ukończenia odpowiedniego wieku i posiadania statusu czasowego rezydenta w Szkocji, jak to jest określone w przepisach (*Amendment of the Students' Allowances (Scotland) Regulations 2007*)

(iii) Kwalifikacje

W ramach trójstopniowych studiów, studenci mogą wybierać spośród wielu programów m.in.: rocznego programu kończącego się przyznaniem świadectwa *Higher National Certificate (HNC)*; dwuletniego programu kończącego się przyznaniem dyplomu *Higher National Diploma (HND)*; trzyletniego programu kończącego się uzyskaniem *ordinary degree* (tytułu niższej rangi, bez

wyróżnienia); czteroletniego programu kończącego się przyznaniem *honours degree* (tytułu z wyróżnieniem). Wybór programów zależy od przedmiotu i instytucji. Szkockie ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego zostały dostosowane do europejskich ram dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

Higher National Qualifications tj *HNC* i *HND* są administrowane i przyznawane przez *Scottish Qualifications Authority*.

Inne tytuły są przyznawane przez uprawnione do tego uniwersytety.

We wrześniu 2007 opublikowano nową strategię uczenia się przez całe życie „Umiejętności dla Szkocji” (*Skills for Scotland*) <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2007/09/06091114/0>). Strategia ma na celu powołanie do życia spójnego systemu działań, który wspierałby rozwój umiejętności przez całe życie, był ukierunkowany na indywidualne potrzeby osoby uczącej się oraz odpowiadał na aktualne potrzeby rynku pracy. Strategia zakłada wykorzystywanie i rozwój umiejętności na wszystkich etapach życia, począwszy od jak najwcześniejszych okresów łącznie z edukacją przedszkolną, etapem kształcenia w szkole i na uczelni, a także uczeniem się w kontekstach pozaszkolnych np. w ramach działań edukacyjnych podejmowanych przez społeczności lokalne czy w trakcie rozwoju zawodowego. Strategia jest obecnie w fazie wdrażania.

7. Kształcenie specjalne

Dzieci mające specjalne potrzeby edukacyjne lub wymagające dodatkowej pomocy, jak nazywa się je w Szkocji, kształcą się, w miarę możliwości, w szkołach ogólnodostępnych, przy zapewnieniu ukierunkowanego wsparcia jeżeli ta formuła najlepiej służy interesom dziecka. Uczniowie wymagający szczególnego wsparcia, mogą skorzystać z wielu form kształcenia m.in. szkół dziennych lub szkół/oddziałów specjalnych z internatem lub klas specjalnych. Decyzje dotyczące rodzaju kształcenia specjalnego, jakie należy zapewnić uczniom w szkołach na danym terenie, podejmują władze lokalne, a koordynacja tego typu kształcenia jest prowadzona przez nauczycieli-specjalistów w dziedzinie pedagogiki specjalnej. Około 99% uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych kształci się w szkołach ogólnodostępnych.

8. Nauczyciele

Sektor finansowany ze środków publicznych zatrudniał we wrześniu 2008 r. 23 171 nauczycieli w szkołach podstawowych, z czego 92 % to kobiety, a 12,4 % - osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze. W szkołach średnich pracowało 25 767 nauczycieli (60 % kobiet i 7,5 % zatrudnionych w niepełnym wymiarze). W szkołach specjalnych pracowało 2 048 nauczycieli: 81% to kobiety, a 11,6% - osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze.

Nauczyciele szkolni w sektorze publicznym w Szkocji są mianowani i zatrudniani przez władze lokalne, nie mają jednak statusu pracowników służby cywilnej. Ich warunki pracy są jednak negocjowane na szczeblu krajowym przez Szkocki Komitet Negocjacyjny ds. Nauczycieli (*Scottish Negotiating Committee for Teachers, SNCT*), trójstronną komisję składającą się z przedstawicieli władz lokalnych jako pracodawców oraz organizacji nauczycielskich i rządu szkockiego.

Wszystkie osoby, które zamierzają uczyć w finansowanych ze środków publicznych szkołach podstawowych i średnich, muszą ukończyć odpowiednie studia i posiadać kwalifikacje pedagogiczne (*Teaching Qualification, TQ*), a następnie zarejestrować się jako nauczyciele w Naczelnej Radzie Nauczycielstwa dla Szkocji (*General Teaching Council for Scotland, GTCS*). Nauczyciele, którzy zdobyli kwalifikacje pedagogiczne *TQ*, są wstępnie rejestrowani w *GTCS*. Wszyscy nauczyciele, którzy dopiero uzyskali kwalifikacje zawodowe, mogą pracować przez jeden rok szkolny na stanowisku nauczyciela-stażysty w ramach Programu wprowadzania nauczycieli do zawodu (*Teacher Induction Scheme*). Warunkiem zarejestrowania się jako pełnoprawny nauczyciel jest spełnienie przez stażystów standardów określonych w dokumencie *Standard for Full Registration, SFR*.

Większość nauczycieli szkół średnich po uzyskaniu tytułu zawodowego w przedmiocie/dziedzinie, którego/jej zamierzają nauczać (np. chemii, jęz.angielskim, wychowaniu fizycznym) rozpoczyna pracę w zawodzie nauczycielskim po ukończeniu programu *Professional Graduate Diploma in Education*. Znaczna część nauczycieli posiada tytuł *Bachelor of Education, BEd* (licencjat z pedagogiki), który przyznaje się po studiach przygotowujących do nauczania ograniczonej liczby przedmiotów, lub „łączone

tytuły” uzyskiwane po studiach, które obejmują przygotowanie do nauczania danego przedmiotu, przygotowanie pedagogiczne i praktykę w szkole.

Nauczyciele szkół podstawowych i wychowania przedszkolnego rozpoczynają pracę w zawodzie po ukończeniu 4-letniego cyklu studiów prowadzących do tytułu *Bachelor of Education, BEd* (licencjata z pedagogiki) lub rocznego programu *Professional Graduate Diploma in Education (Primary)* dla szkół podstawowych. Nauczyciele podejmujący tę ścieżkę kształcenia muszą spełnić wymagania wstępne obowiązujące dla kursów kształcenia nauczycieli w Szkocji. Do programu *Professional Graduate Diploma in Education (Primary)* przyjmuje się kandydatów posiadających jakikolwiek tytuł zawodowy.

Nauczyciele nominowani na stanowisko dyrektora szkoły muszą spełnić standardy obowiązujące dla tego stanowiska.

Aktualne reformy i priorytety w dziedzinie edukacji

Od wyborów parlamentarnych w maju 2007, partią rządzącą w Szkocji jest Szkocka Partia Narodowa (*Scottish National Party*), w tym czasie powzięto kilka inicjatyw dotyczących różnych szczebli edukacji. Jedną z największych zmian administracyjnych na poziomie centralnym jest skupienie w ramach jednego ministerstwa pracowników zajmujących się wszystkimi szczeblami edukacji.

Edukacja przedszkolna

Wzrosła liczba godzin nieodpłatnej edukacji przedszkolnej – z 412 do 475 w sierpniu 2007 i obecnie pozostaje na poziomie 475. Na podstawie umowy z władzami lokalnymi liczba ta może jeszcze wzrosnąć do 570 w sierpniu 2010.

W trakcie następnych dwóch lat wprowadzany będzie nowy plan żywienia. Przeznaczono na niego środki w wysokości 19 milionów funtów. Plan ma na celu poprawę jakości odżywiania kobiet w wieku rozrodczym, kobiet w ciąży i dzieci poniżej 5 roku życia z terenów uboższych.

Edukacja szkolna

Prace nad przygotowaniem nowego programu 3-18 – **Curriculum for Excellence** – dobiegają końca. Najnowsze informacje na ten temat są dostępne na stronie: <http://www.ltscotland.org.uk/curriculumforexcellence/>.

Wskazówki dla nauczycieli na temat nowego Programu zostały opublikowane 2 kwietnia 2009, zastępując poprzednie (dla 3-5, 5-14 i szkół średnich II stopnia – <http://www.ltscotland.org.uk/curriculumforexcellence/experiencesandoutcomes/index.asp>).

Szkoły rozpoczynają wprowadzanie nowego Programu od sierpnia 2009 choć pełna implementacja ma nastąpić od sierpnia 2010. *Building the Curriculum 3* – nowe ramy uczenia się i nauczania w ramach Programu dla Doskonałości (*Curriculum for Excellence*) mają na celu zapewnić szkołom i nauczycielom więcej swobody w tworzeniu programów w określonych ramach, także programów międzyprzedmiotowych.

<http://www.ltscotland.org.uk/curriculumforexcellence/buildingthecurriculum/guidance/btc3/index.asp>

W czerwcu 2009, po zakończeniu konsultacji społecznych, Sekretarz Stanu ds. Edukacji i Uczenia się przez Całe Życie ogłosił zmiany w kwalifikacjach państwowych w ramach Programu dla Doskonałości od 2013/2014. Zmiany oznaczają, iż nowe kwalifikacje zwane nagrodami państwowymi (*National awards*) zastąpią dotychczasowy Intermediate i Standard Grade; *National award* w zakresie umiejętności czytania i pisania oraz w zakresie umiejętności liczenia będzie przyznawana od poziomu S3 (wiek 15 lat) wzwyż. Istniejące kwalifikacje Access, Higher i Advanced Higher będą uaktualnione wg założeń reformy programu i będą nadal obowiązywać <http://www.scotland.gov.uk/News/Releases/2009/06/11154737>.

W sierpniu 2009 rząd szkocki wprowadził **new science** and **language baccalaureates** – kwalifikacje dla uczniów na poziomie ISCED 3 w dziedzinie nauk ścisłych i języków. Celem jest zachęcenie większej ilości młodych ludzi do uczenia się tych przedmiotów. Nowym elementem wyróżnienia jest projekt interdyscyplinarny przygotowywany przez uczniów na poziomie S6 (wiek 17/18 lat). Pierwsze tego typu kwalifikacje zostaną przyznane w sierpniu 2010.

W ramach dążenia do ograniczania liczebności klas i ochrony roli nauczycieli edukacji przedszkolnej, władze lokalne otrzymały środki na zatrudnienie dodatkowo 300 nowych nauczycieli w szkołach podstawowych i przedszkolach w roku szkolnym 2007/08. Dodatkowo stworzono 250 miejsc na studiach nauczycielskich. Rząd spodziewa się że około 20 000 kandydatów na nauczycieli rozpocznie kształcenie do roku 2011. Obecnie, we wrześniu 2008, liczba nauczycieli wynosi 53 597.

W ramach kampanii przeciw niezdrowym nawykom żywieniowym, we współpracy ze specjalistami ds. żywienia, opracowano nowe normy dla posiłków szkolnych, które weszły w życie w sierpniu 2009. Rząd zwiększył również zakres darmowych posiłków – obecnie przysługują wszystkim uczniom P1-P3 (5-7 lat) i dzieciom z rodzin otrzymujących *Child Tax Credit* (bezzwrotne wsparcie finansowe przewidziane dla rodziców i opiekunów prawnych dzieci i młodzieży uczącej się w pełnym wymiarze godzin) oraz *Working Tax Credit* (podobne dofinansowanie przyznawane pracującym rodzicom/opiekunom prawnym dzieci i młodzieży). Dodatkowo, w ramach promocji zdrowego stylu życia w szkołach, jako część *Building the Curriculum 3* wszyscy uczniowie mają odbywać 2 godziny wychowania fizycznego tygodniowo w szkole.

Dodatkowe 40 milionów funtów zasililo *The Schools Fund* (fundusz szkolny) z którego środki są przekazywane na utrzymanie i renowację budynków szkolnych. Władze lokalne otrzymały 3 biliony funtów na inwestycje w infrastrukturę, w tym szkoły, w ciągu trzech lat 2008-2011, z czego dodatkowo 115 milionów funtów przeznaczono na okres 2008-09. We wrześniu 2009 zostanie ogłoszona nowa strategia dotycząca projektowania i konstruowania budynków szkolnych uwzględniająca konsultacje z uczniami oraz wykorzystująca szkoły bardziej efektywnie jako budynki mające służyć całej lokalnej społeczności.

Edukacja po zakończeniu nauki

Z inicjatywy Sekretarz ds. Edukacji i Uczenia się przez całe Życie opracowano i ogłoszono w kwietniu 2009 *Valuing Young People* – zestaw wspólnych założeń i reguł współpracy z młodzieżą mający na celu wspieranie jej rozwoju i wykorzystanie potencjału każdej młodej osoby mający stanowić punkt odniesienia dla wszystkich podmiotów pracujących z młodzieżą. Dokument został wypracowany przy współpracy z wieloma partnerami i poparty przez 13 organizacji krajowych.
<http://www.scotland.gov.uk/Publications/2009/04/21153700/8>.
<http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/270002/0080381.pdf>.

Supporting a Smarter Scotland: A consultation on supporting learners in higher education - konsultacje społeczne dotyczące tego dokumentu rozpoczęto w grudniu 2008 i zakończono w kwietniu 2009. Dokument dotyczył opinii nt zastąpienia obecnego systemu pożyczek studenckich nowym sprawiedliwym systemem subwencji, szczególnie w odniesieniu do osób podejmujących naukę w pełnym wymiarze w szkołach wyższych i uniwersytetach. Raport z konsultacji ma powstać pod koniec września 2009.

Skills for Scotland: A Lifelong Skills Strategy – opublikowany we wrześniu 2007 nowy program uwzględniający wczesną edukację, kształcenie obowiązkowe, szkolnictwo wyższe, uczenie się w miejscu pracy, uczenie się w kontekstach pozaformalnych i nieformalnych również doradztwo, poradnictwo – stanowi podstawę strategii edukacyjnej rządu. Dokument opisuje cele i plany dotyczące zapewniania rozwoju umiejętności na najwyższym światowym poziomie, aby sprostać wymaganiom XXI wieku. W lutym 2009 opublikowano aktualizację programu, w której zwrócono uwagę na trzy obszary zmian: nastawienie na rozwój indywidualny, reagowanie na potrzeby gospodarki i zapotrzebowanie pracodawców, stworzenie jednolitych, spójnych struktur. W dokumencie odnotowano dotychczasowe postępy w tych obszarach.

Opracowanie: Szkockie Biuro Eurydice

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: wrzesień 2009